

IV. část monografie – „Jámy a nálezy“ (str. 69–78) – je zaměřena na podrobný rozbor sídlištních objektů. Na obr. 40 provedl autor pomocí diagramu statistické vyhodnocení keramického materiálu v jednotlivých sídlištních objektech; sleduje specifické znaky na keramice. Rovněž hodnotí tvary a profilace jednotlivých sídlištních jam. O podrobné analýze archeologických předmětů v kulturních objektech svědčí námorná vyobrazení, která zachycují uložení pramenů památek hmotné kultury, jejich vyskyt, koncentraci a zastoupení. Pomocí zmíněných vyobrazení dostáváme náležitý přehled o bohatství, náplni a kumulaci archeologického materiálu na určité ploše zkoumaného sídliště, které bychom si těžko představili bez těchto jednoduchých vyobrazení. Podrobný rozbor archeologického materiálu umožňuje řešit problematiku stáří jednotlivých sídlištních objektů a autorovi se do jisté míry podařilo oddělit starší část sídliště od mladší.

V. část (str. 79–81) je věnována absolutnímu datování metodou C 14, pomocí níž sestavil J. Lüning názornou tabulku (obr. 49). Získaná data dávají představu o vzájemném postavení bischheimské skupiny a michelsberské kultury a potvrzují jejich vzájemné překrývání. Přesvědčivě dokazují vystoupení dvou odlišných kulturních slozek přibližně ve stejném časovém období, i když jedna z nich přežívá déle.

VI. část – „Přírodovědné příspěvky“ (str. 82–98) – shrnuje výsledky několika autorů z různých vědeckých disciplín (viz výše). Přesvědčuje nás o nutnosti spolupráce s odborníky různých profesí při analýze pravěkých sídlišť na základě rozboru nejrozmanitějších pozůstatků po lidské činnosti. Komplexním hodnocením získáváme ucelenější představu o společensko-ekonomické základně tamního obyvatelstva a o dalších jevech, které bychom jinak nezískali. Poznatky různých expertíz jsou shrnuty v různých přehledných tabulkách, což umožňuje rychlou orientaci při vyhledávání rozmanitých faktů.

V závěrečné části (str. 99–101) J. Lüning stručně shrnuje výsledky podrobného vyhodnocení archeologického materiálu ze sídliště v Ludwigsburgu a připojuje krátké anglické a francouzské resumé.

Recenzovaná práce patří ke kvalitně provedeným monografiím, které se zabývají podrobným zpracováním archeologického materiálu ze sídlišť. Přínos možno spatřovat v metodice vedení archeologického výzkumu, v podrobných analýzách archeologických nálezů, v různých provedených korelačních tabulkách a grafech i v komplexním zpracování archeologického materiálu v celé jeho rozmanitosti.

Pavel Košťálek

Jozef Vladár – Antonín Bartoněk: Zu den Beziehungen des ägäischen, balkanischen und karpatischen Raumes in der mittleren Bronzezeit und die kulturelle Austrahlung der ägäischen Schriften in die Nachbarländer. Slovenská archeológia XXV-2, 1977, str. 371–432, 74 obr. (Ruské resumé.)

Obsáhlá společná studie fundovaného archeologa a erudovaného lingvisty je podnětným příspěvkem ke stále živému problému vzájemných vztahů egejských, balkánských a karpatských kultur. Předložená práce je složena ze dvou vzájemně těsně souvisejících částí.

V první části (str. 371–390) předkládá J. Vladár na základě archeologického zhodnocení starších i novějších nálezů z území Slovenska a Balkánu hypotézu, objasňující v širším souvislostech problematiku vzájemných kontaktů výše jmenovaných oblastí ve střední době bronzové. Svůj příspěvek rozdělil do tří kapitol. V první kapitole podává obsírný a vyčerpávající přehled významných nálezů i příslušné literatury, zabývající se touto tematikou. Jedno z klíčových postavení v řešení problematiky vzájemných egejsko-balkánských vztahů zaujímají nálezy z Vatinu. Proto se v druhé kapitole J. Vladár zabývá podrobněji otázkou synchronizace nálezů z balkánského prostoru (horizontu Vatin-Vršac) s vývojem v Rumunsku (horizont Gîrla Mare-Cîrma) a na Slovensku (kultura maďarovská a otomanská). Cizí kulturní vlivy z východního Středomoří zřejmě zasahují až do severních oblastí Karpatské kotliny a projevují se výrazně v inventáři četných opevněných sídlišť z počátku střední doby bronzové (Barca, Spišský Štvrtok, Nitrianský Hrádok, Veselá aj.). V nálezech velmi často převládají nad importy domácí imitace cizích předloh.

Ve třetí kapitole se autor zabývá chronologií jednotlivých časových horizontů a vyvozuje závěry. Koncem starší doby bronzové (Reinecke BA₃) dochází v opevněných sídlišťích otomanské a maďarovské kultury na Slovensku k prudkému rozvoji meta-

lurgie a současně tedy k intenzivní výměně kulturních hodnot s blízkými i vzdálenými sousedy. Tím lze vysvětlit vliv cizích kulturních okruhů v severokarpatském prostředí. Když opevněná sídliště otomanské i maďarovské kultury přestávají existovat, mizí postupně také vlivy balkánsko-egejského původu. Toto období dosud nejlépe dokumentuje birituální mohylník karpatské mohylové kultury u obce Dolný Peter, kde se výrazně projevují také tradice předchozího domácího podloží, představovaného otomanskou a maďarovskou kulturou. K cizím prvkům v severokarpatském prostředí zcela nesporně patří především jantarové ozdoby, svědčící o kontaktech s oblastí severně od Karpat s kulturou trzeinieckou. Ze Středomoří se do severokarpatské oblasti dostaly některé unikátní výrobky, zejména železná dýka (Gánovec) a četné ozdoby z lastur. Funkční analýza komplexů nálezů z rozsáhlých výzkumů v karpatské oblasti umožnila autorovi srovnání jejího vývoje s rozvojem oblasti egejsko-balkánské. Na těchto kulturně i geograficky odlišných teritoriích akcentuje pak J. Vladár všechny příznaky, které podporují hypotézu možné synchronizace kulturního rozvoje různých evropských oblastí. Obsáhlý příspěvek uzavírá J. Vladár s pevným přesvědčením, že nové výzkumy potvrdí hypotézu o kontaktech časně mykénské kultury se severními kulturami nejen v oblasti Balkánu a Karpat, ale i střední Evropy vůbec. Kulturní vztahy Blízkého východu, Egypta a kavkazské oblasti pak přispějí k vyjasnění geneze kultury mykénských šachtových hrobů.

Ve druhé části studie (str. 391–427) se A. Bartoněk vrací v první kapitole nejdříve k důležitým archeologickým nálezům z horizontu kultury Vatin-Vršac, datovaného k 1500 př. n. l. Na hliněném terčíku a na hliněném přelenu epigrafickou analýzou nachází písmenové prvky, velmi blízké egejskému lineárnímu písmu A. Ve druhé kapitole podává bohatě dokumentovaný obraz vývoje egejských písemných systémů z doby bronzové: od krétského „hieroglyfického“ písma přes piktografickou proto-lineární kurzivu a krétské lineární písmo A až po krétsko-mykénské lineární písmo B. Ve třetí kapitole se A. Bartoněk zabývá problematikou vyzafování staroegejských písmenových systémů do blízkých i vzdálenějších oblastí východního i západního Středomoří. Ve čtvrté kapitole snáší množství hmotných důkazů z archeologických nálezů pro šíření písmenových znaků směrem na Kypr, Blízký východ a do západního Středomoří. V páté kapitole se zabývá šířením egejských písmenových znaků severovýchodním směrem, tj. do jihovýchodní a střední Evropy. Tyto stopy jsou méně zřetelné než předchozí, přičemž různé skupiny prehistorických „písemných“ památek jsou někdy podstatně starší, než bychom podle příslušných fází egejského písma čekali. Jsou to např. známé hliněné tabulky z Tártárie, fragmenty keramiky z okolí Turdaşu, hliněná pečet z Karanova, znaky na střepech lineární keramiky z okolí Prahy, Moravského Krumlova, Mohelnice, dále znaky na četných hliněných přelenech z okolí Brna, Starého Zámku u Jevišovic, Grešlova Mýta atd. Do těchto širokých vzájemných kulturních vztahů s počátky někde už ve 4. nebo 3. tisíciletí př. n. l., se snaží A. Bartoněk zahrnout i znaky na dvou zmíněných klíčových nálezech z Vatinu v poslední šesté kapitole své části studie. Na základě detailní analýzy písmenové výzdoby obou nálezů dokazuje historické kontakty mezi kulturou Vatin-Vršac a v podstatě s ní současnou mykénskou kulturou šachtových hrobů. Výzdoba obou předmětů se velmi podobá egejskému lineárnímu písmu A, které bylo v 16. stol. př. n. l. dominující egejskou písmenovou soustavou, plněl zřejmě komunikační funkci na Krétě i v širším egejském prostoru. Určitá shoda rytmů na obou nálezech s lineárním písmem pochopitelně ještě nezodpovídá interpretaci reálného písmenového záznamu. Nejpravděpodobněji jde o spontánní domácí imitace lineárních znaků místním tvůrcem, který se s nimi náhodně seznámil. Získal tak vhodný dekorativní prostředek, zvláště byl-li zdobený předmět skutečnou napodobeninou původního egejského vzoru. Interpretuje-li A. Bartoněk hliněný kotouč z Vatinu jako imitaci knoflíku z rukojeti mykénského meče, potom je užití lineárních znaků i v výzdobě zcela pochopitelné.

Obsáhlá, poutavá a v mnoha směrech inspirující studie J. Vladára a A. Bartoňka je výsledkem výzkumu v dvou různých vědních disciplínách. Současně je názorným příkladem plodné mezioborové spolupráce, nezbytné pro moderní komplexní zpracování aktuálních společenkovědních problémů. Práce je bohatě obrazově dokumentována a také soupis literárních pramenů je k dané problematice zcela vyčerpávající. Studie je významným příspěvkem nejen k historii egejských písmenových soustav, ale poskytuje mnoho podnětů pro archeologickou interpretaci „písmenových“ znaků na různých památkách hmotné kultury evropského neolitu a eneolitu.

Eliška Kazdová